

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐ

Sufficiency Economy Philosophy and Public Management

ไพโรจน์ ภัทรนารกุล¹
Pairote Pathranarakul

บทคัดย่อ

จุดมุ่งหมายของบทความนี้เพื่อสำรวจแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของการจัดการภาครัฐและการบริหารการพัฒนา ผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐร่วมสมัย โดยพิจารณาว่าแก่นของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือหลักการพื้นฐานในการจัดการวิถีชีวิตโดยยึดแนวทางสายกลางและมีดุลยภาพ เพื่อการบรรลุผลลัพธ์สุดท้าย (ultimate outcomes) คือ ประโยชน์สุขส่วนรวม ความผาสุก ความมั่นคง ความยั่งยืน ของสมาชิกในสังคม ซึ่งเป็นสาระสำคัญของการจัดการเพื่อการพัฒนาหรือการบริหารการพัฒนา (development administration) ในการศึกษาได้วิเคราะห์ความเชื่อมโยงเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนและแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (new public management) โดยได้สังเคราะห์ตัวแบบการจัดการภาครัฐบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐในกรอบมหภาค พร้อมทั้งระบุถึงเงื่อนไขที่สำคัญในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้สำหรับการจัดการภาครัฐ

คำหลัก: ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการภาครัฐ การบริหารการพัฒนา
สวัสดิการสังคมที่เหมาะสม ประโยชน์สาธารณะ

¹ รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Abstract

The purpose of this study is to review the concepts and principles of Sufficiency Economy in public management and development administration contexts. In the paper, the author display linkages between Sufficiency Economy Philosophy and Public Management Philosophy. The salient features of Sufficiency Economy Philosophy serve as basic principles for managing the ways of life in the public domain by upholding key components covering moderation, reasonableness, and self-immunity. Through a balanced, middle-path approach to development, the ultimate outcomes, namely well-being, peace and stability and sustainability, can be upheld. These are core essences for application in public management and development administration from the macro perspective. The paper highlights the interrelationships between Sufficiency Economy Philosophy and the concepts of Sustainable Development and New Public Management. An integrated management model based on Sufficiency Economy Philosophy is proposed and vital conditions are also suggested.

Keywords: Sufficiency Economy Philosophy; Public Management; Development Administration; Optimized social welfares; and Public Interest.

บทนำ

วัตถุประสงค์ของบทความเพื่อสำรวจแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในฐานะหลักการพื้นฐานของการจัดการภาครัฐและการบริหารการพัฒนา ตลอดจนศึกษาความเชื่อมโยงของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐโดยเฉพาะแนวทางการจัดการภาครัฐแนวใหม่ โดยขอบเขตของการศึกษา ครอบคลุมถึงการศึกษาระดับความเชื่อมโยงของเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐ ซึ่งสะท้อนถึงหลักการพื้นฐาน (basic principles) และผลลัพธ์สุดท้าย (ultimate outcomes) ได้แก่ ประโยชน์สาธารณะ ความผาสุก คุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน กรอบในการจัดการภาครัฐ มองความเชื่อมโยงการจัดการภาครัฐและภาคประชาสังคม และการเสริมพลังประชาชน (empowerment) และนำไปสู่การบริหารการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการศึกษาหาคำถามหลัก คือ

ประการแรก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับหลักการจัดการภาครัฐยุคใหม่มากน้อยเพียงใด หลักความพอเพียงได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีมีส่วนเสริมสร้างคุณค่าการจัดการภาครัฐอย่างไร ในมิติของจริยธรรมคุณธรรมของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์การ และพฤติกรรมกาปฏิบัติของเจ้าหน้าที่

ประการที่สอง หน่วยงานภาครัฐสามารถประยุกต์หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในการจัดการภาครัฐให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการภาครัฐอย่างไร

ประการที่สาม การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้ในภาครัฐมีเงื่อนไขหรือปัจจัยเกื้อหนุนต่อความสำเร็จอะไรบ้าง

เนื้อหาที่นำเสนอแบ่งเป็นห้าส่วน ส่วนที่หนึ่ง กล่าวถึงแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติของภูมิธรรมและภูมิปัญญาสากล ซึ่งมองปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะหลักการสำหรับการจัดการวิถีชีวิต ส่วนที่สอง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยสำรวจแนวคิด องค์ประกอบและความเชื่อมโยงระหว่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนที่สาม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐและการบริหารการพัฒนา โดยกล่าวถึงหลักการพื้นฐานของการจัดการภาครัฐ และผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา คือประโยชน์สาธารณะ ความผาสุกที่ยั่งยืน

ส่วนที่สี่ การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐ โดยเฉพาะกระบวนการนโยบายสาธารณะและการจัดการเชิงกลยุทธ์ในภาครัฐ และส่วนที่ห้า ซึ่งเป็นส่วนสุดท้ายเป็นสรุปและเสนอแนะโดยได้กล่าวถึง เส้นใยและปัจจัยความสำเร็จในการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐ

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะภูมิธรรมและภูมิปัญญาสากล

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง² (sufficiency economy) ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นปรัชญาที่สะท้อนถึงแนวคิดหลักซึ่งจะเป็นหนทางในการที่ประเทศจากวิกฤตการณ์ โดยได้ทรงพระราชทานแก่มสทให้ปฏิบัติชีวิตเรียบง่ายตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะสามารถอยู่รอดจากวิกฤติเศรษฐกิจ โดยทรงตรัสย่ำว่า “ถ้าเรารู้จักคำว่าพอ เราก็จะไม่ลำบาก จากความโลภและจะไม่ไปทำลายทรัพย์สิน ไม่สร้างปัญหาให้ผู้อื่นเดือดร้อน” โดยความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจฐานราก หมายความว่าให้พอเพียงเริ่มด้วยพอมีพอกิน ในหมู่บ้านในชุมชน และมีการพัฒนามีการแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ประเทศ จึงกล่าวได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบสมดุลและนำไปสู่ความยั่งยืน

“...สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพ้อเพียงแก่ตัวเอง...”

(พระราชดำรัส พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540)

² เป็นปรัชญาซึ่งแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ความก้าวหน้าต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

ความพอเพียงประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ กล่าวคือ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542:15)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (ผู้จัดกรารายวัน, 2542: 9) พิจารณาความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัส มองว่าความพอเพียงมิได้มีความหมายในแง่เศรษฐศาสตร์แต่เพียงด้านเดียว แต่มีความหมายเชิงปรัชญา จริยธรรม คุณค่าและปทัสสถานทางพฤติกรรมสำหรับการดำเนินชีวิตทุก ๆ ด้านอีกด้วย เป็นปรัชญาการพัฒนาที่เน้นทางสายกลาง เป็นความพอเพียง ที่มีพลวัต (dynamic) และมีแง่มุมทางด้านปรัชญาและด้านเศรษฐศาสตร์ คือความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก และสามารถพึ่งตนเองได้ (self reliance)

ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ที่สำคัญจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดังนั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็น “a balanced, middle-path approach to development” และอาจเรียกปรัชญาปรัชญาสังคมพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (His Majesty the King’s Philosophy of Development)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538) ในปาฐกถารธรรม เรื่อง “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” โดยมองว่าเป็นเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาหรือเศรษฐศาสตร์สายกลาง กล่าวคือ การได้คุณภาพชีวิต และการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การมีสัมมาอาชีพะโดยถูกต้อง ทำให้เกิดความพอดี

เมื่อมีสัมมาอาชีวะจะมีพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่ถูกต้อง ความเป็นสายกลาง ความพอดี มีแต่ปัญญา ความรู้จักประมาณ รู้จักพอดี ตลอดจน สมตา คือสมดุลหรือดุลยภาพ ความพอดี คือจุดที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจมาบรรจบกัน

การไม่เบียดเบียนผู้อื่นหมายถึงไม่เบียดเบียนชีวิตทั้งปวงในระบบนิเวศน์ (ecosystems) หมายถึงระบบชีวิตทั้งหมดที่สัมพันธ์กันในสภาพแวดล้อม ดังนั้น หลักการทางเศรษฐศาสตร์จึงสัมพันธ์กับระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์ ที่สัมพันธ์ก็อยู่กัน 3 องค์ประกอบ คือ มนุษย์ ธรรมชาติและสังคม ผลในทางเศรษฐศาสตร์จึงอยู่ที่ทั้งจุดหมาย (end) คือการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนามนุษย์ และมรรคา (means) คือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่จะช่วยสนับสนุนการมีชีวิตที่ดีงาม การพัฒนาตนและการพัฒนาสังคม

อภิชาติ พันธเสน (2544) พิจารณาถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงยึดถือ ความพอมีพอกิน ความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีรากฐานความคิดจากหลักคิดเชิงพุทธที่เรียก มัชฌิมาปฏิปทา คือการยึดหลักทางสายกลาง และมองว่าเนื้อหาของเศรษฐกิจพอเพียงคือพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาเป้าหมายการผลิตและการบริโภคในพุทธเศรษฐศาสตร์ มุ่งที่จะให้ระบบดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในลักษณะที่ยั่งยืน (sustainable)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดหลักที่เป็นภูมิปัญญาสากล ซึ่งอดีตเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ นายโคฟี อันนัน ได้มองเห็นถึงความสอดคล้องว่าเป็นกระบวนการค้นหามิตรการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืน โดยในคำประกาศาสถิติเฉลิมพระเกียรติในพิธีทูลเกล้าถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ (lifetime achievement human development) แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึงเรื่องนี้อย่างชัดเจนและสะท้อนถึงการยอมรับในพระอัครนิยามของพระองค์ท่านในฐานะกษัตริย์นักพัฒนา (The World's Development King)³

³ His Majesty's "Sufficiency Economy" philosophy emphasizing moderation, responsible consumption, and resilience to external shocks is of great relevance to communities everywhere during these times of rapid globalization. The philosophy's "middle path" approach strongly reinforces the United Nations' own advocacy of a people-centered and sustainable path toward human development (former UN Secretary-General Kofi Annan).

“...ด้วยพระปรีชาสามารถในการเป็นนักคิดของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และคุณูปการต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้นานาประเทศตื่นตัวในการปรับรูปแบบการพัฒนาสู่ความยั่งยืน ภายใต้แนวคิดใหม่.....ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง...ซึ่งชี้ถึง แนวทางการพัฒนาที่เน้นความสมดุล ความพอประมาณ ความมีเหตุผล สำนึกในคุณธรรมและ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอที่จะต้านทานผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์...”

2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน (sustainable development) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นกระบวนการพัฒนาที่สมดุลให้ความสำคัญเรื่องความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการจัดสรรคุณค่า (values) ให้แก่สังคม (Streeten, 1981; Todaro, 1982) แนวคิดดังกล่าวเป็นกรอบสำหรับการบูรณาการนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อตอบสนองความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันและอนาคต (WCED, 1987)⁴ การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายฐานทรัพยากรธรรมชาติและมุ่งเสริมสร้างสมรรถนะของคน ชุมชนและสังคม (Salim, 1991)

แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ความสำคัญเรื่องการบูรณาการระหว่าง การอนุรักษ์ และการพัฒนาสำหรับเป็นพื้นฐานในกระบวนการตัดสินใจนโยบายในการส่งเสริมการพัฒนาที่มีคุณภาพ (UNDP, 1992) ทั้งนี้ การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นทัศนภาพใหม่ของการพัฒนา โดยมองว่าการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ในลักษณะพลวัตระหว่างเป้าหมายของ 3 ระบบย่อย กล่าวคือ ระบบชีวภาพ (biological system) ระบบเศรษฐกิจ (economic system) และระบบสังคม (social system) (Babier, 1987)

⁴ การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือการพัฒนาที่สนองตอบความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้ชนรุ่นอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถในการที่จะสนองตอบความต้องการของเขา (Sustainable Development is development that meets the need of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.) (WCED, 1987)

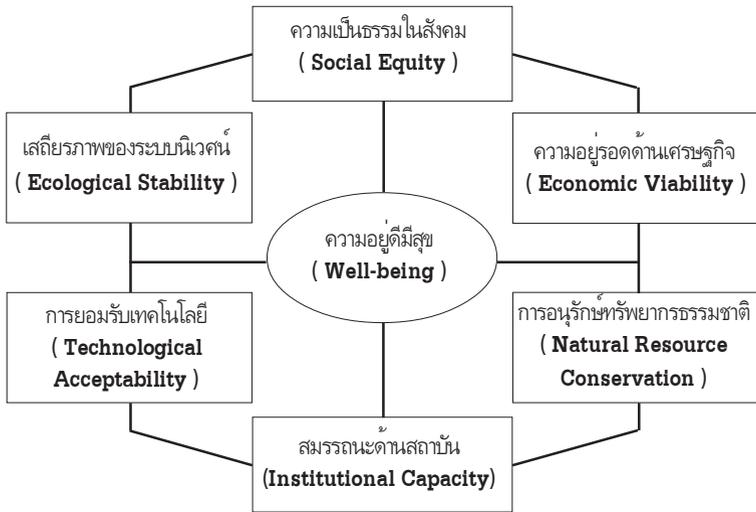
Barde (1990) ได้จำแนกแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็น 2 แนวทาง คือ *แนวทางแรก* เน้นเศรษฐกิจโลก (global economic approach) ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมถึงการควบคุมอัตราการเกิดของประชากร การเปลี่ยนแปลงด้านเทคนิควิชาการ การปรับปรุงปัจจัยเพื่อเพิ่มผลผลิต การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตและการบริโภค ที่สะท้อนภาวะขาดแคลนทรัพยากร *แนวทางที่สอง* เป็นแนวทางที่เน้นสิ่งแวดล้อม หรือ ระบบนิเวศน์ (environmental or ecological approach) แนวทางนี้มุ่งรักษาทันทีสิ่งแวดล้อมโดยประยุกต์หลักการจัดการเพื่อให้หลักประกันว่าทรัพยากรธรรมชาติจะถูกใช้ไปอย่างเหมาะสม มีการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในทัศนะของ Barde เห็นว่าทั้งสองแนวทาง มีเป้าหมายร่วมกัน คือการรักษาระดับศักยภาพเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ดี หรือความผาสุกของมนุษยชาติ (the preservation of a growth potential for well-being)

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO, 1989) ย้ำถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ และให้ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนว่าเป็น “การจัดการและอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและด้านสถาบัน เพื่อนำไปสู่การสนองตอบความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันและอนาคต ให้การพัฒนาเป็นที่ยอมรับได้ในด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และด้านวิชาการ”

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2539: 62-63) มองว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะการพัฒนาที่เป็นบูรณาการ (integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (holistic) หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือมีดุลยภาพ (balanced) ลักษณะการบูรณาการ เช่น เอามารกิจในการคุ้มครองแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ มาตรฐานการเข้ากับภารกิจในการแก้ไขปัญหาความยากจน ถ้าสองอย่างมาบูรณาการกันได้ ก็ถือว่าเป็นลักษณะของการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวอีกนัยหนึ่ง รากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือการทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

Pathranarakul (1996) ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาการพัฒนาและได้เสนอกรอบนโยบายการจัดการบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยกำหนดเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาที่ยั่งยืนคือความผาสุก ความอยู่ดีมีสุข หรือความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างยั่งยืน (sustained human well-being) มีองค์ประกอบ

ของความยั่งยืน ประกอบด้วยปัจจัยที่ประสานสัมพันธ์เป็นระบบที่เกี่ยวพัน รวม 6 องค์ประกอบได้แก่
 1) ความเป็นธรรมในสังคม 2) ความอยู่รอดด้านเศรษฐกิจ 3) ความสมดุลของระบบนิเวศน์ 4) การอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ 5) การยอมรับเทคโนโลยีที่เหมาะสม และ 6) การเสริมสร้างสมรรถนะด้านสถาบัน ดังแสดงในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1: ระบบสนับสนุนชีวิต (Life-Support System)

การพัฒนาที่ยั่งยืนมีรากฐานสำคัญจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับหลักคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ที่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจและการพัฒนาทุนมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่ความร่มเย็นและความสุขอย่างแท้จริง

เสน่ห์ จามริก (2541) แสดงทัศนะในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน⁵ โดยมองว่าอดีตสังคมไทยในยุคเร่งรัดพัฒนาเป็นตัวกำหนดวิถีทางสู่วิกฤตความตกต่ำในปัจจุบัน โดยนัยนี้ “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงมีความหมายเป็นทั้งมาตรการเร่งด่วนและในขณะเดียวกันเป็นการฟื้นฟูและวางรากฐาน ทางจิตสำนึกและวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่และคุณภาพชีวิต

⁵ นำเสนอในการสัมมนา “โครงการปราชญ์เพื่อแผ่นดิน” ครั้งที่ 1 เรื่อง “ปรัชญาการพัฒนา: ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ” ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน ถนนติวานนท์ ถนนพยุหะ 6-7 พฤศจิกายน 2541

ในสังคมโลกซึ่งมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยสาระหมายถึงหลักการสังคมอันพึงได้รับการพิจารณาพิจารณาอย่างกว้างไกล เชื่อมโยงมิติทั้งอดีตและปัจจุบันให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วมกันของคนในชาติเพื่อการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนต่อชีวิตและสังคมในอนาคต ทั้งนี้มองว่าการพิจารณาสาระของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรตั้งอยู่บนฐานของความจริงและคุณค่า 3 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก ประเทศชาติไม่ได้มีสถานะและบทบาทเป็นเพียงหน่วยเศรษฐกิจหรือธุรกิจซึ่งหมกมุ่นอยู่แต่ในเรื่องค้าขายขาดทุนกำไรทางวัตถุเงินตราเป็นใหญ่ หากแต่มีคุณค่าและความหมายเป็นหน่วยชีวิตสังคมและดำรงคงอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนและสันติสุขของมวลมนุษยทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว หมู่คณะ กลุ่ม จนถึงระดับประเทศชาติและระดับโลก โดยนัยนี้เรื่องเศรษฐกิจจึงเป็นเพียงกลไกส่วนหนึ่งในระบบและกระบวนการทางสังคม เศรษฐกิจจึงมีบทบาทหน้าที่รับใช้สังคมโดยรวม ไม่ใช่สังคมต้องถูกบั่นทอนลดคุณค่าสถานะลงไปเป็นเครื่องมือรับใช้เศรษฐกิจอย่างที่เป็นอย่างในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่เรียกว่า “เศรษฐกิจ” เองก็ถูกบั่นทอนลดคุณค่าสถานะลงไปเป็นเพียงธุรกิจเอกชน อันเป็นตัวกำหนด จำกัต้องควมรู้และวัฒนธรรมการเรียนรู้ของเศรษฐศาสตร์รวมทั้งศาสตร์สาขาอื่น ๆ ในปัจจุบัน

ประการที่สอง ประเด็นปัจจัยและกลไกทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุน ตลาดและเทคโนโลยี รวมทั้งความเจริญเติบโตก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ล้วนประกอบเป็นกระบวนการพัฒนาโดยธรรมชาติของสังคมมนุษย์ ระบบทุนและตลาดไม่ใช่เป็นปัญหาอยู่ในตัวเอง หากแต่จำเป็นต้องประสานหลักปฏิบัติเสรีภาพของกลไกเศรษฐกิจนี้ให้สอดคล้องกับแก่นแท้คุณค่าและการดำรงอยู่ของชีวิตทางสังคมที่เป็นอิสระ มีเสถียรภาพและเป็นธรรม แต่ในสภาวะทางปัญญาความคิดและวิชาการในปัจจุบัน หลักการและเงื่อนไขเพื่อสังคมเสรีและเป็นธรรมกลับถูกตั้งข้อหาว่า ต่อต้านทุนนิยม ต่อต้านเศรษฐกิจเสรี ไม่รู้เศรษฐศาสตร์ เป็นเรื่องโง่เขลาเบาปัญญา ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์โลก ส่งผลให้ความพยายามในการร่วมกันคิดค้นหาหนทางแก้ปัญหาจึงตกร้างไป

ประการที่สาม “เศรษฐกิจพอเพียง” ยึดคั่นกับคุณค่าชีวิตและสังคมเป็นสรณะซึ่งเป็นเรื่องของสำนึกในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ กล่าวได้ว่าปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นล้วนมีรากฐานจากแบบแผนความคิดที่เชิดชูระบบขึ้นเป็นใหญ่ สังคมไทยในยุคเร่งรัดพัฒนาจึงไม่อาจหนีพ้นจากวิบากกรรม ทุกสิ่งทุกอย่างพุ่งเป้าไปสู่ระบบตลาดและการแข่งขัน

ช่วงชิงเพื่อผลกำไรสูงสุด และเพื่อเร่งรัดอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ สู้ด้ายสังคมนิยมต้อง
 ประสบกับความสูญเสียทั้งชีวิตคนเมืองและชนบท รวมทั้งต้นทุนฐานทรัพยากรธรรมชาติ
 แมื่อยุทธศาสตร์ที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง คนก็ยังถูกตีตราเป็นเพียงทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยการผลิต
 ที่จะต้องถูกฝึกฝนเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานมิใช่เพื่อเรียนรู้และพัฒนาตนเองตามศักยภาพอันหลากหลาย
 ของมนุษย์ ผู้คนในภาคเกษตรชนบทก็ถูกหลอหลอมชักจูงให้ยอมจำนนต่อระบบภายนอก
 ในแทบทุกด้านทั้งด้านการผลิต การบริโภค ผลก็คือประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ต้องถูกบั่นทอน
 ศักยภาพทางปัญญาที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ต้องฝากความหวังในชีวิตและอนาคต
 ไว้กับพลังภายนอก

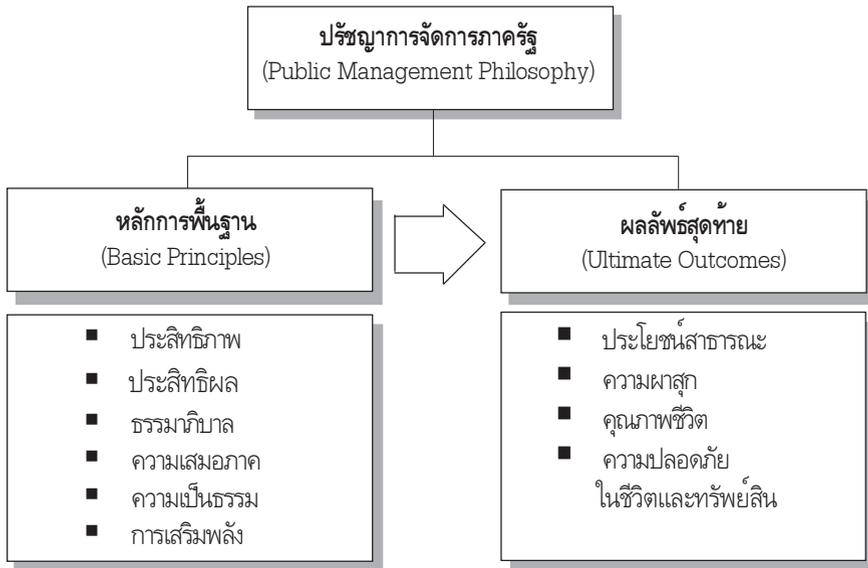
หลักความจริงและคุณค่า 3 ประการ อันได้แก่ ล้ำหน้าความเป็นชุมชนและสังคม ความ
 ประสานกลมกลืนของเสรีภาพกับความเป็นธรรมทางสังคม และคุณค่าศักยภาพในการพัฒนา
 ตนเองของมนุษย์ ล้วนสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประกอบเป็นวิถีชีวิตเป็นวิถี
 แห่งธรรมตามหลักพุทธศาสนา ธรรมะซึ่งมิใช่สิ่งที่ยึดถืออยู่เหนือธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชน
 ซึ่งดำรงอยู่ในสังคมโลกของกิเลส ความต้องการและผลประโยชน์ **ประเด็นหลักอยู่ที่จะต้อง
 เสริมสร้างปลูกฝังวัฒนธรรมและวิถีการเรียนรู้ที่ “รู้จักพอ”** ในขณะเดียวกันต้องขจัด
 วัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ “ไม่รู้จักพอ” อันเป็นอวิชชาและบรรทัดฐานของการกำหนดนโยบาย
 เศรษฐกิจทั้งในประเทศ และระดับโลกอยู่ทุกวันนี้

ตามทัศนะของ เสน่ห์ จามริก (2541) ระดับความคิดและวัฒนธรรมการเรียนรู้
 “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นคำตอบหากจะขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง และสังคมไทยมีองค์
 ความรู้ที่เพียงพอที่จะลงมือปฏิบัติและขยายผล อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ต้องตระหนักคือ
 ปมปัญหาอันเกิดจากช่องว่างและความขัดแย้งในระดับวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชนชั้นนำและนโยบายรัฐ
 กล่าวคือหากการมองปัญหานโยบายตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ “ไม่รู้จักพอ”
 ย่อมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจสังคมในระดับกลาง ๆ ปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียงในส่วนที่ยังพอ
 มีหลงเหลืออยู่และในส่วนที่พยายามเริ่มขึ้นใหม่ หลักการ “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงย่อมมีนัย
 ความหมายในมิติเศรษฐกิจการเมืองอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

3. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐยุคใหม่

ในส่วนนี้มีกรอบการมองว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวเนื่องต่อการจัดการภาครัฐ โดยเนื้อหาที่นำเสนอในส่วนต้นกล่าวย้มาถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นหลักการพื้นฐานในการจัดการการพัฒนาแบบยั่งยืน สาระสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเรื่องของกรอบยุทธศาสตร์ในการจัดการโดยยึดแนวทางสายกลางและมุ่งสู่ดุลยภาพ บริบทของภาครัฐในที่นี้ไม่ใช่มองถึงองค์การราชการ กระทรวง กรม เป็นตัวตั้ง แต่ภาครัฐหมายถึงภาคสาธารณะที่มองจุดหมายปลายทางคือประโยชน์สุขส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ มองการจัดการภาครัฐในเชิงมหภาคโดยกลุ่มถึงนโยบาย ยุทธศาสตร์และภาคีความร่วมมือนอกภาครัฐ ซึ่งรวมถึงภาคประชาสังคม ซึ่งการจัดการภาครัฐยุคใหม่ไม่ใช่บทบาทผูกขาดขององค์การราชการเท่านั้นแต่เป็นระบบภาคีที่เปิดกว้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่จะสร้างหลักประกันว่า ประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมจะได้รับการดูแลอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล ทั้งถึงและเป็นธรรม ดังนั้นเนื้อหาในส่วนนี้จะวิเคราะห์ให้เห็นความเชื่อมโยงว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับการจัดการภาครัฐยุคใหม่อย่างไร

เมื่อพิจารณาปรัชญาการจัดการ (management philosophy) เป็นการแสวงหาหลักการที่เหมาะสม เป็นหลักการพื้นฐาน (basic principles) เพื่อสร้างหลักประกันในผลลัพธ์สุดท้าย (ultimate outcomes) ซึ่งปรัชญาการจัดการภาครัฐมีความแตกต่างจากภาคธุรกิจ กล่าวคือภาครัฐมุ่งไปในเรื่องของประโยชน์สาธารณะหรือสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม (optimized social welfares) ในขณะที่การจัดการภาคธุรกิจให้ความสำคัญเรื่องการแสวงหาผลตอบแทนหรือกำไรทางธุรกิจสูงสุด (maximized profits หรือ economic benefits) หลักการพื้นฐานของการจัดการภาครัฐประกอบด้วย หลักประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ หลักธรรมาภิบาล หลักความเสมอภาค ความเป็นธรรมในสังคม และหลักการเสริมพลัง ส่วนผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา (desirable outcomes) คือประโยชน์สาธารณะ คุณภาพชีวิต ความผาสุกที่ยั่งยืน และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ดังแสดงในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 หลักการพื้นฐานและผลลัพธ์สุดท้ายของการจัดการภาครัฐ

การจัดการภาครัฐยุคใหม่ให้ความสำคัญเรื่องความเป็นธรรมในสังคม (social equity) การสร้างธรรมาภิบาล (good governance) การให้ความสำคัญกับบทบาทของภาคประชาสังคม และการเสริมพลังประชาชน (people empowerment)

ส่วนการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (new public management) เป็นแนวทางการจัดการภาครัฐที่นำวิธีการภาคธุรกิจมาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร Hood (1991) ได้อธิบายที่มาของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ว่ามีรากฐานแนวคิดมาจาก สองแนวคิดหลัก คือ เศรษฐศาสตร์สถาบัน (institutional economics) ซึ่งให้ความสำคัญกับทางเลือกของผู้รับบริการ (user choice) ความโปร่งใส และระบบสิ่งจูงใจ และแนวคิดการจัดการนิยม (managerialism) ที่เน้นการจัดการแบบมืออาชีพ การเสริมสร้างเสรีภาพในการจัดการ และการจัดการที่มุ่งผลลัพธ์

การจัดการภาครัฐแนวใหม่ เป็นแนวคิดที่ได้นำมาใช้เป็นพื้นฐานในการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐเพื่อตอบสนองและปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น กระแสโลกาภิวัตน์ การเปิดเสรี การแข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรง และการเพิ่มบทบาทของภาคเอกชน

และภาคประชาสังคม The Commonwealth Association for Public Administration and Management (CAPAM) สรุปองค์ประกอบหลักของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ดังนี้

- รัฐพึงทำเฉพาะบทบาทที่ตนทำได้ดีเท่านั้น
- คำนึงถึงความต้องการของประชาชนเป็นหลัก โดยให้บริการที่มีคุณภาพแก่ประชาชน
- เพิ่มอิสระการบริหารโดยลดการควบคุมจากส่วนกลางเพื่อความคล่องตัวในการบริหารจัดการ
- ระบบการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ (Performance Based Management System - PBMS หรือ Results Based Management System - RBMS)⁶ โดยกำหนดวัด และให้รางวัลผลการดำเนินงานทั้งในระดับองค์กร และระดับบุคคล
- การเน้นแนวคิดเรื่องการแข่งขันทั้งระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง และระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหน่วยงานเอกชนเพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานการบริการ
- สร้างระบบสนับสนุนทั้งด้านบุคลากรและเทคโนโลยีให้เกื้อหนุนต่อการจัดการแนวใหม่

การจัดการภาครัฐยุคใหม่เป็นการนำแนวคิดหรือตัวแบบการจัดการสมัยใหม่มาประยุกต์หรือบูรณาการเพื่อให้การบริหารงานของภาครัฐเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน ส่งเสริมการกระจายอำนาจ การเสริมพลังประชาชน การมีทางเลือกสาธารณะ (public choice) และการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ (user participation) ซึ่งแนวคิด/ตัวแบบทางการจัดการภาครัฐแนวใหม่มีแนวทางหลัก ๆ ได้แก่

1) การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ หมายถึงการบริหารงานที่มุ่งเน้นการบรรลุผลผลิต (outputs) และผลลัพธ์ (outcomes) โดยมีตัวชี้วัด (indicators) ที่เป็นรูปธรรม เป็นการจัดหาให้ได้มาซึ่งทรัพยากร อย่างประหยัด (economy) การบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (efficiency) และประสิทธิผล (effectiveness) หรือการได้ผลงานที่บรรลุเป้าหมายขององค์กร

⁶ ในปัจจุบัน การจัดการเนภาครัฐใหม่ให้ความสำคัญกับระบบงบประมาณที่เน้นผลลัพธ์เชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Performance Based Budgeting System -SPBBS)

ซึ่งเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ เช่น การวัดผลการปฏิบัติงาน (performance measurement) การเทียบงาน (benchmarking) คุณภาพการให้บริการ (service quality) การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน (performance auditing) การประเมินโครงการ (project evaluation) การมอบอำนาจและให้อิสระในการทำงาน การวางแผนจัดการเชิงกลยุทธ์ และการทำสัญญาผลการปฏิบัติงาน เป็นต้น

องค์กรที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นองค์กรที่มีพันธกิจ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กรชัดเจนมีการวัดความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม การตัดสินใจจัดสรรงบประมาณให้หน่วยงานจะพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก เจ้าหน้าที่ทุกคนรับผิดชอบต่อผลงานที่ได้กำหนดไว้ตามกำลังความสามารถ มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจการบริหารเงิน การบริหารคนสู่หน่วยงานระดับล่าง เพื่อให้สามารถทำงานบรรลุผลอย่างเหมาะสม และมีระบบสนับสนุนการทำงาน ปรับลดหรือยกเลิกระเบียบการปฏิบัติงานที่เป็นอุปสรรคในการบรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร

2) การบริการประชาชนสู่ความเป็นเลิศ ผู้รับบริการต่างมีความคาดหวังจากการบริการภาครัฐที่เน้นความเสมอภาค ความรวดเร็ว ความเป็นธรรม รวมถึงเรื่องคุณภาพซึ่งเป็นหัวใจของการให้บริการของทุกหน่วยงาน ภาครัฐจะต้องเน้นที่คุณภาพการให้บริการหรือคุณภาพของผลผลิต ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ให้บริการประชาชนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบการบริหารใหม่ ด้วยการเสริมพลังประชาชนเพื่อพัฒนาให้เกิดการบริการแก่ประชาชนที่ดีมีคุณภาพ การบริการสู่ความเป็นเลิศนั้นต้องมีการจัดการความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้รับบริการ มีการณรงค์และปลูกฝังจิตสำนึกการให้บริการที่ดีเยี่ยมแก่ประชาชน มีการพัฒนาและปรับปรุงระบบบริหารโดยตระหนักถึงการตอบสนองความต้องการของประชาชนผู้รับบริการเป็นสำคัญ พัฒนามาตรฐานการให้บริการอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาบุคคล มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน มีระบบการจูงใจเจ้าหน้าที่ที่บริการดีเด่น มีระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม และสีกงไภยในหน่วยงานที่เกื้อหนุนให้เกิดค่านิยมด้านการให้บริการที่ดีแก่ประชาชน

3) การมีธรรมาภิบาล (Good Governance) มีระบบบริหารจัดการที่ดี หมายถึงแนวทางในการจัดระบบเพื่อให้สังคมของประเทศทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกัน

ได้อย่างสงบสุข บนพื้นฐานของความถูกต้องเป็นธรรมตามการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ทั้งนี้หลักการพื้นฐานแต่ละด้านต้องได้รับความสนับสนุนร่วมมือจากทุกภาคในสังคมและมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับแนวปฏิบัติที่จะให้เกิดกลไกการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี คือ สร้างความตระหนักร่วมกันในสังคมเพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างสรรค์กลไกการบริหาร มีการปฏิรูปกฎหมายให้เหมาะสม เร่งรัดให้เกิดการปฏิรูปและเปลี่ยนแปลงการบริหารภาครัฐอย่างเป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิรูประบบราชการและปฏิรูปการศึกษา เร่งรัดแก้ไขปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน สร้างและพัฒนามาตรฐานการดำเนินงานบนพื้นฐานของการเสริมพลังประชาชน ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบอย่างจริงจัง

ภายใต้ระบบธรรมาภิบาล องค์การภาครัฐมุ่งให้ความสำคัญกับการบรรลุพันธกิจ การบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การ มีการเสริมพลัง ส่งเสริมการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปยังหน่วยงานผู้ปฏิบัติในพื้นที่ การยกระดับจิตสำนึกของผู้นำองค์การ การเสริมสร้างจริยธรรม คุณธรรม การจัดการทางการเงินที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยองค์ประกอบของธรรมาภิบาลที่องค์การรัฐนำไปปฏิบัติตามแนวทางพระราชกฤษฎีกาบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ให้ความสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

หลักนิติธรรม (rule of law) หมายถึงการตรากฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ ให้ทันสมัย และเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎข้อบังคับเหล่านั้น เป็นการปกครองภายใต้กฎหมายที่เป็นธรรม

หลักคุณธรรม (integrity) โดยยึดมั่นในความถูกต้องดีงามโดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัยประกอบอาชีพซื่อสัตย์สุจริต

หลักความโปร่งใส (transparency) ได้แก่การปรับปรุงการทำงานขององค์การทุกองค์การให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมา ประชาชนเข้าถึงข่าวสารได้สะดวกและมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องได้ชัดเจน

หลักการมีส่วนร่วม (participation) ได้แก่การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจในปัญหาสำคัญของประเทศ อาทิ การแจ้งความคิดเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ และการแสดงมติ เป็นต้น

หลักความรับผิดชอบ (accountability) ได้แก่การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำคัญ ความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาตลอดจนเคารพในความเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลหรือขอผิดพลาดเสียหายจากการกระทำของตน

หลักความคุ้มค่า (value for money) ได้แก่การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมโดยแรงจูงใจคนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพและรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

การจัดการภาครัฐยุคให้ความสำคัญเรื่องการเสริมพลัง (empowerment) ซึ่งภาครัฐมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเสริมพลัง สะท้อนถึงการมีวิสัยทัศน์ การทำงานในระบบภาคี การส่งเสริมให้มีการควบคุมตนเอง ความรับผิดชอบของทีมงาน โครงสร้างการทำงานข้ามสายงาน บริหารงานในลักษณะโครงการ การให้ความสำคัญกับโค้ชที่ปรึกษาและผู้นำที่มากกว่าระบบนายบ่าว ส่งเสริมความรู้สึกรับผิดชอบในงาน และการมีวิจาร์ณญาณที่ดี ตารางที่ 1 เปรียบเทียบวัฒนธรรมแบบลำดับชั้น การบังคับบัญชาและวัฒนธรรมแบบเสริมพลัง

ตารางที่ 1: วัฒนธรรมสายการบังคับบัญชา และวัฒนธรรมเสริมพลัง

Hierarchical Culture	Culture of Empowerment
Planning	Visioning
Command and Control	Partnering for Performance
Monitoring	Self-monitoring
Individual Responsiveness	Team Responsibility
Pyramid Structures	Cross-functional Structures
Workflow Processes	Projects
Managers	Coaches/Team Leaders
Employees	Team members
Participative Management	Self-directed Teams
Do as you are told	Own Your Job
Compliance	Good Judgment

ที่มา: Blanchard et. al. (1999:7)

โดยเนื้อแท้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งสู่การพึ่งตนเอง และหนทางความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีสอดคล้องกับแนวทางเสริมพลังเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง มีคุณภาพและเกิดความยั่งยืน ในทางจิตวิทยา การเสริมพลังหมายถึงการทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติงานเกิดแรงจูงใจภายใน (intrinsic motivation) เกิดความเชื่อมั่นว่ามีศักยภาพแห่งตน (self-efficacy) อย่างพอเพียงที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นผลจากการปรับปรุงพฤติกรรมการบริหารของผู้นำ การปรับปรุงคุณลักษณะของงานที่ทำ ตลอดจนโครงสร้างองค์การในด้านประชาชนเองก็มีการปรับเปลี่ยนค่านิยม ทักษะและขีดความสามารถของประชาชนถึงสภาวะไร้อำนาจ (powerless) ดังนั้นการเสริมพลังย่อมสร้างความรู้สึกและความตระหนักรู้ว่าตนมีคุณค่าในตัวเอง (self-worth) สามารถดำเนินการเพื่อมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายของตน (self-fulfilling)

การเสริมพลังจะเกิดผลดีต้องสร้างความรู้สึกว่างานที่ทำนั้นมีความหมาย กล่าวคืองานที่ทำนั้นต้องสอดคล้องกับค่านิยม (values) และอุดมการณ์ (ideals) ของบุคคล ชุมชน หรือองค์การ และให้ประชาชนสามารถที่จะตัดสินใจได้เอง (self-determination) เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง สามารถอุ้มชูตนเองและบรรลุเป้าหมายคือความสมดุลและความยั่งยืน

4. การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในช่วงของแผนฯ 9 และแผนฯ 10 ได้ให้ความสำคัญในการมุ่งสู่สังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยใช้ดัชนีความอยู่ดีมีสุข ดัชนีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและดัชนีการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพิจารณาว่าประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งในบริบททางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและกระแสโลกาภิวัตน์ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยได้บัญญัติ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยให้ความสำคัญในมิติต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) ดังนี้

ด้านสังคม เน้นเรื่องการพัฒนาศักยภาพ คุณภาพ และการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสร้างจิตสำนึก **ด้านเศรษฐกิจ** ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง

การพึ่งตนเองและการพัฒนาความมั่นคงด้านพลังงาน **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** เน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ **ด้านกลไกและกระบวนการ** เน้นการจัดทำยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาวิจัยมากขึ้น โดยทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะยาว เป็นผลจากการประเมินภาพรวมทิศทาง การพัฒนาประเทศไทยในอนาคตว่าจะต้องเผชิญกับเงื่อนไขความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของ บริบทการพัฒนาของโลก ใน 5 บริบทคือ

- (1) การรวมตัวของกลุ่มทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดเงินของโลก ส่งผลให้ประเทศไทยต้องดำเนินนโยบายการคลังในเชิงรุก
- (2) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีซึ่งวิวัฒนาการของเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว จะต้องมีการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม
- (3) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม สังคมโลกเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคม ผู้สูงอายุ ประชากรในวัยแรงงานลดลง และภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุมีมากขึ้น ปัญหาภาวะสุขภาพเกิดจาก โรคอุบัติใหม่หรือโรคระบาดซ้ำ จำเป็นต้องพัฒนามิปัญญาท้องถิ่นและนำมาสู่การสร้างมูลค่าเพิ่ม
- (4) การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ การเพิ่มขึ้นของประชากร ความผันแปรของสภาพภูมิอากาศและการเกิดภัยธรรมชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ การขาดแคลนทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเสื่อมโทรม ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพการใช้น้ำประปาที่ดื่มซึ่งจะกระทบต่อภาคเกษตรกรรมของไทย จึงมีความจำเป็นในการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ และยกระดับมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์
- (5) การเคลื่อนย้ายของคนอย่างเสรี ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและ กระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้มีการเดินทางทั้งเพื่อการท่องเที่ยวและการทำธุรกิจ รวมทั้งสังคม เศรษฐกิจฐานความรู้ทำให้มีความจำเป็นในการตระหนักถึงความสำคัญของบุคลากร ที่มีความรู้สูงตลอดจนการเคลื่อนย้ายแรงงาน

จากการพิจารณาบริบทการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศไทยต้องเผชิญในอนาคต และสถานะด้านสังคม ชุมชน เศรษฐกิจ และสถานะความหลากหลายทางชีวภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนสถานะด้านธรรมาภิบาลของประเทศ จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทย

ในการมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (green and happiness society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรู้ รุ่ท่าทันโลก ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

พันธกิจของการพัฒนาประเทศให้ความสำคัญในสี่ประการคือ 1) พัฒนาคนให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรมและรอบรู้อย่างเท่าทัน 2) เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม 3) ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพ และการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม 4) พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่มีองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนา ดังนี้

- เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่อง
- เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเป็นรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจคุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ฟื้นฟู ใ้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนนำไปสู่การพึ่งตนเองและลดปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ
- เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มคุณค่า (value creation) ของสินค้าและบริการ บนฐานความรู้และนวัตกรรม
- เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน (safety net) และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงานและการลงทุน
- เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรม และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศ
- เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนา
- เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชนและภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วม

เพื่อเตรียมพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ จึงได้กำหนด ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับ

- (1) การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต
- (2) การเสริมสร้างสุขภาพของคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ มีความสัมพันธ์ทางสังคมและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ เน้นการพัฒนาสุขภาพอย่างครบวงจร
- (3) การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง

2. ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับ

- (1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน
- (2) สร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียง ในชุมชนสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- (3) การสร้างเสริมศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูล ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับ

- (1) การปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการ บนฐานความรู้และความเป็นไทย
- (2) การสร้างภูมิคุ้มกันของระบบเศรษฐกิจโดยการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้มั่นคง

(3) การสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมและการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีความสำคัญกับ

(1) การรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ ส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยปรับแบบแผนและพฤติกรรมภาคธุรกิจให้เป็นแบบยั่งยืน เพื่อลดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3) การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญ มีการจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันสร้างความมั่นคงเศรษฐกิจท้องถิ่น

5 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ มุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับ

(1) การเสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล ให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไทย โดยปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่เยาวชนและประชาชนทุกระดับ

(2) เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประเทศ โดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม

(3) สร้างภาคราชการที่มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล เน้นการบริการแทนการกำกับควบคุมและทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนา

(4) การกระจายอำนาจการบริหารจัดการประเทศสู่ภูมิภาค ท้องถิ่นและชุมชนเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง โดยกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ท้องถิ่นมีบทบาทรับผิดชอบการจัดการสาธารณะ

(5) ส่งเสริมภาคธุรกิจเอกชนให้เกิดความเข้มแข็ง สุจริตและมีธรรมาภิบาล โดยมีมาตรการสร้างแรงจูงใจและสร้างจิตสำนึกการประกอบธุรกิจอย่างซื่อสัตย์และยุติธรรม

(6) การปฏิรูปกฎหมาย กฎระเบียบและขั้นตอน กระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสร้างความสมดุลในการจัดสรรประโยชน์จากการพัฒนา

(7) การรักษาและเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการประเทศสู่ดุลยภาพและความยั่งยืน โดยพัฒนาศักยภาพหน่วยงานด้านการป้องกันประเทศ ความมั่นคงและการรักษาความสงบเรียบร้อยให้มีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป กรอบทิศทางการพัฒนาประเทศไทยในภาพรวมได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่ความ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” โดยนำ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน สร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญเกี่ยวกับทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล เนื่องจากกระบวนการพัฒนาที่ผ่านมาใช้ทรัพยากรเป็นฐานการผลิต (resource-based production) ส่งผลทำให้เป็นการทำลายฐานทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคม และกระทบต่อความมั่นคงเข้มแข็งของทุนทางเศรษฐกิจ และความอยู่ดีมีสุขของสังคม มนุษย์ในระยะยาว

ดังนั้นทิศทางการพัฒนาในอนาคตของประเทศไทย จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างทุนทั้ง 3 ด้าน โดยเชื่อมโยงให้เกิดการบูรณาการและเกื้อกูลกันระหว่างทุนทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมโดย **ปรับเปลี่ยนแบบแผนการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ใช้การตลาดเป็นตัวชี้นำ มาสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับศักยภาพและความยั่งยืนได้ของระบบนิเวศ โดยมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม** ซึ่งจะเป็นหนทางที่สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความอยู่ดีมีสุข และความมั่นคงยั่งยืนของสังคมได้ตลอดไป การประยุกต์หลักการเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับยุทธศาสตร์การบริหารราชการแผ่นดิน 9 ด้านคือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1: การขจัดความยากจน ซึ่งให้ความสำคัญทั้งในระดับประเทศ ระดับชุมชน และระดับบุคคล

ยุทธศาสตร์ที่ 2: การพัฒนาคนและสังคมที่มีดุลยภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 3: การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้

ยุทธศาสตร์ที่ 4: การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 5: การต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 6: การปรับปรุงกฎหมายและส่งเสริมการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

ยุทธศาสตร์ที่ 7: การส่งเสริมประชาธิปไตยและกระบวนการประชาสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 8: การรักษาความมั่นคงของรัฐ

ยุทธศาสตร์ที่ 9: การรองรับการเปลี่ยนแปลงและพลวัตโลก

จากประเด็นยุทธศาสตร์ข้างต้น สามารถจัดทำมาตรการยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับหลักการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี และคำนึงถึงเงื่อนไข คือ ความรู้ และคุณธรรมจริยธรรม ดังที่นำเสนอตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2: ยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนาและแนวทางดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนา	แนวทางการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี)
การจัดความยากจนซึ่งให้ความสำคัญทั้งในระดับประเทศ ระดับชุมชนและระดับบุคคล	ปรับพื้นฐานจิตใจ วิถีการผลิตและการบริโภคแบบ พอเพียงพอประมาณ ชัดใจโครงสร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมเพื่อแก้ไขความยากจนอย่างยั่งยืน มุ่งยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข มีดัชนีวัดความสุข (happiness index)
การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ	พัฒนาความรู้ จัดการความรู้ เพิ่มขีดสมรรถนะ ยกกระดับภูมิปัญญาไทยและเสริมสร้าง จริยธรรมคุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักที่สำคัญ
การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้	สร้างจิตสำนึกให้การดำเนินเศรษฐกิจและธุรกิจโดยให้คำนึงถึง <i>ความมีเหตุผล</i> และ <i>ความรับผิดชอบ</i> ต่อสังคมบนวิถีแห่งพอเพียง (business for society)
การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สมดุลโดยเน้น <i>การบูรณาการและการจัดการอย่างเป็นองค์รวม</i> เพื่อเกื้อหนุนการพัฒนาแบบยั่งยืน
การต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	ดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างมีคุณภาพและมีอารยะทั้งในมิติของอำนาจ เศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยยึดหลักเหตุผล เกียรติภูมิ ผลประโยชน์ชาติ ปราศจากอคติ การครอบงำหรืออิทธิพลและผลประโยชน์ทับซ้อนในการดำเนินนโยบายทั้งในกรอบทวิภาคีและพหุภาคี
การปรับปรุงกฎหมายและส่งเสริมการบริการกิจการบนเมืองที่ดี	ปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสม เสริมสร้างธรรมาภิบาลทางการเมืองและการบริหาร ฟื้นฟูจิตวิญญาณสาธารณะ สร้างองค์การแห่งเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีเคารพหลักในหลักนิติธรรม ยกเลิกกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม
การส่งเสริมประชาธิปไตยและกระบวนการประชาสังคม	สร้างภูมิคุ้มกัน ยกกระดับจิตสำนึกของนักการเมืองให้มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม สร้างจริยธรรม คุณธรรมนักการเมือง เสริมสร้างความรู้พัฒนากลไกการมีส่วนร่วมและระบบตรวจสอบภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง วางรากฐานการศึกษา และพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง
การรักษาความมั่นคงของรัฐ	วางรากฐานความมั่นคงที่มีคุณภาพ ในกรอบความมั่นคงของมนุษย์ ความมั่นคงทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ พลังงานและสิ่งแวดล้อม
การรองรับการเปลี่ยนแปลงและพลวัตโลก	สร้างระบบภูมิคุ้มกันเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองและวิถีชีวิตสังคมไทย จากกระแสโลกาภิวัตน์ พัฒนาระบบสัญญาณเตือนภัยเพื่อป้องกันวิกฤตการณ์และสาธารณะภัยจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ การดำเนินงานตามวาระแห่งชาติด้านจริยธรรม ธรรมภิบาล และการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาคราชการ นับว่าสอดคล้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในส่วนของการเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน และการให้ความสำคัญกับเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม รัฐบาลในสมัยพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้จัดทำ “วาระแห่งชาติด้านจริยธรรม ธรรมภิบาลและการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาคราชการ” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2549) โดยมุ่งหวังให้ข้าราชการผู้ปฏิบัติงานภาครัฐตั้งใจปฏิบัติหน้าที่โดยเต็มกำลังความสามารถด้วยอุดมคติ ด้วยความเข้มแข็งเสียสละ และระมัดระวังให้การทำหน้าที่เป็นไปอย่างถูกต้องและเที่ยงตรงเป็นกลาง ด้วยความระลึกว่าอยู่เสมอกว่าการปฏิบัติตัวปฏิบัติงานของตนมีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ส่วนรวมของบ้านเมืองและของประชาชนทุกคน

วัตถุประสงค์ของการจัดทำวาระแห่งชาติฯ เพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจ *ศรัทธา* และ *ไว้วางใจ* ในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลและหน่วยงานภาคราชการ รวมถึงตัวข้าราชการและเจ้าหน้าที่ในทุกระดับ โดยเฉพาะการใช้อำนาจรัฐและการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน โดยรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรม ธรรมภิบาล เป็นการผลักดันให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย แนวทางการประพฤติปฏิบัติ จรรยาบรรณอย่างเคร่งครัด (compliance-based approach) และการเสริมสร้าง กระตุ้น ยกระดับให้เกิด “ความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา” โดยเฉพาะการเตรียมตัวและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถไตร่ตรองใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ มีการปฏิบัติราชการได้อย่างเหมาะสม กล้าเผชิญกับสิ่งที่ได้ตัดสินใจและกระทำไปให้เกียรติซึ่งกันและกัน ดูแลป้องกันรักษาปกป้องไม่ให้การปฏิบัติราชการ หรือการปฏิบัติตนเกิดความเสียหาย หรือเกิดความเสียหายต่อความไม่ติงามใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น (integrity-based approach)

เป้าประสงค์ของวาระแห่งชาติวาระแห่งชาติด้านจริยธรรม ธรรมภิบาลและการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาคราชการ ประกอบด้วย 2 ประการคือ *ประการแรก* การลดและปิดโอกาสการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ สร้างความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต ลดความสูญเสียและขจัดครุร้ายไหลในการปฏิบัติราชการ *ประการที่สอง* สร้างจิตสำนึกในการประพฤติชอบ ให้ยึดมั่นในหลักศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณ ความสุจริต ซื่อตรง เที่ยงธรรม เป็นกลาง ไม่เลือกปฏิบัติ รวมถึงการปฏิบัติราชการอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประหยัดเกิดความคุ้มค่า มีคุณภาพมาตรฐาน ถูกต้อง ตอบสนองความต้องการของประชาชน และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ 7 ด้านคือ

- ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างผู้นำและองค์การต้นแบบ
- ยุทธศาสตร์ที่ 2 การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ วัฒนธรรม ค่านิยม และการพัฒนา
ข้าราชการ
- ยุทธศาสตร์ที่ 3 การให้คำปรึกษา แนะนำ และการจัดการความรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม
จริยธรรมและธรรมาภิบาล
- ยุทธศาสตร์ที่ 4 การปรับปรุงระบบบริหารงานบุคคลให้เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม
และจริยธรรม
- ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาระบบบริหารจัดการด้านคุณธรรมจริยธรรม ธรรมาภิบาล
- ยุทธศาสตร์ที่ 6 การวัดผลและตรวจสอบด้านจริยธรรม
- ยุทธศาสตร์ที่ 7 การวางระบบสนับสนุนและปัจจัยพื้นฐานด้านจริยธรรม ธรรมาภิบาล

จากกรอบยุทธศาสตร์ สามารถวางแนวทางที่สนับสนุนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ในภาครัฐได้ทั้งในระดับองค์การ และระดับปัจเจกบุคคล กล่าวคือในระดับองค์การเน้นการ
สร้างองค์การต้นแบบที่มีการจัดการแนวใหม่ มุ่งผลสัมฤทธิ์ มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ
ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีเหตุผล สร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ ปรับวัฒนธรรมองค์การ
ที่เน้นฐานความรู้ มีการจัดการความรู้ มีการจัดการความเสี่ยง (risk management)

แนวทางการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐ พิจารณาได้ดังนี้ ความพอประมาณ

- การกำหนดนโยบายสาธารณะที่สอดคล้องกับศักยภาพของประเทศ
- การมีนโยบายการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม
- การกอบกู้สาธารณะที่ไม่เกินตัวและไม่สร้างผลกระทบในภาครัฐและประชาชน
- ส่งเสริมการพัฒนาแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาไทย

ความมีเหตุผล

- ความสามารถในการนำทรัพยากรมาใช้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับ
การพัฒนาที่ยั่งยืน
- การกระจายทรัพยากรที่เป็นธรรม

- กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายบนพื้นฐานของความรู้ ข้อมูลและความเข้าใจที่ถูกต้อง
- วิสัยทัศน์และศักยภาพของผู้นำบนพื้นฐานความมีเหตุผล
- การยึดผลประโยชน์ส่วนรวมประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้ง

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

- การเสริมสร้างสังคมอุดมปัญญา สร้างองค์การแห่งการเรียนรู้
- การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาล
- การเสริมสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมองค์การที่สร้างสรรค์
- การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากองค์การประชาสังคม องค์การประชาชน
- การจัดการความเสี่ยงและพัฒนาระบบสัญญาณเตือนภัยจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก
- เสริมสร้างนวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เงื่อนไขความรู้

- การจัดการความรู้และจัดการสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้
- การสร้างเวทีและเครือข่ายการเรียนรู้
- การปฏิรูปการศึกษาทุกระดับ และส่งเสริมสถาบันการศึกษาให้คนคว้าวิจัยองค์ความรู้ใหม่เพื่อรับใช้กลุ่มที่ด้อยโอกาสในสังคม
- การเพิ่มสมรรถนะของบุคลากรทุกระดับ
- การเสริมพลังประชาชนใหม่ศักยภาพในการเรียนรู้เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลง

เงื่อนไขคุณธรรม(ความซื่อสัตย์ สติปัญญา ขยันอดทน แบ่งปัน)

- การเสริมสร้างคุณธรรม ธรรมาภิบาลขององค์การภาครัฐ (administrative governance) และธรรมาภิบาลทางการเมือง (political governance)
- การยกระดับคุณธรรมจริยธรรมและจิตสำนึกของผู้นำ เจริญรอยตามพระยุคลบาท
- การมุ่งผลประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมและมีแบบแผนการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง
- การปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน (conflicts of interest) หรือทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบาย

■ การอภิบาลความดี คนดี และสร้างเครือข่ายคนดีส่งเสริมคนดีได้ปกครองบ้านเมือง

หากพิจารณาถึงธรรมาภิบาลกับการจัดการเชิงพุทธ (ไพโรจน์ ภัทรนรากุล, 2548) รากฐานของการสร้างธรรมาภิบาล คือการยกระดับคุณธรรม จิตใจ จิตสำนึกของผู้นำทุกระดับ กล่าวคือเป็นการนำและการบริหารการเปลี่ยนแปลงด้วยปัญญา การใช้ความรู้คู่คุณธรรม การมีทวิโอตัสปะ คือมีความละเอียดต่อความชั่ว เกรงกลัวต่อบาป ลดการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การดำเนินงานโดยยึดหลักทศพิธราชธรรม ซึ่งถือเป็นหลักธรรมขั้นสูงของผู้ปกครองประกอบด้วย 1) ทาน คือการให้ 2) ศีล การรักษากายวาจาใจให้ตั้งงาม 3) บริจาค การสละเพื่อสาธารณะประโยชน์ 4) อาชวะ ชื่อตรง สุจริตธรรม 5) มัทวะ มีธรรมาภัยดี 6) ตบะ มีความเพียร 7) อโกธะ ความไม่โกรธ 8) อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น 9) ชันติ ความอดกลั้นต่อกำลังกิเลสและทุกข์ 10) อวิโรธนะ เทียบตรง ดำรงเสมออยู่ในยุติธรรม

นอกจากนี้ เราสามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินนโยบาย และการบริหารโครงการสาธารณะอย่างมีธรรมาภิบาล โดยประยุกต์แนวทางไตรสิกขา ได้แก่ ปัญญา ศีล และสมาธิและมีการอบการปฏิบัติตามครรลองของมรรคแปด ดังนี้

1. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ (right understanding) หมายถึงการมีแนวคิดที่ถูกต้อง (right concepts) มีความเข้าใจในความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (cause-effect relationships) เข้าใจถึงปัญหาและสาเหตุ ตลอดจนความสัมพันธ์ในเรื่องจุดหมายและวิธีการ (means-end relationships) ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระราชดำรัสในเรื่อง เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา

2. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ (right intention) การดำเนินนโยบายสาธารณะ เริ่มจากการมีแนวคิดที่ดี หรือคิดชอบ และมีเจตนาธรมณ์เชิงกลยุทธ์ (strategic intent) มีจุดยืนในหลักการที่ถูกต้อง มีวิสัยทัศน์ในการแก้ปัญหา การดำเนินนโยบายและโครงการพัฒนาของรัฐที่มีผ่านมามีปัญหา เนื่องจากการดำเนินนโยบายและโครงการเริ่มจากคิดมิชอบ หรือมีเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ มุ่งแสวงประโยชน์จากการดำเนินนโยบายและโครงการ มีประเด็นผลประโยชน์ทับซ้อน (conflicts of interest) หรือทุจริตเชิงนโยบาย (policy corruption)

3. สัมมาวาจา เจรจาชอบ (right speech) หมายถึงเจรจาทอรองเพื่อให้นโยบาย และโครงการมีความสมเหตุสมผล เพื่อให้การลงทุนสาธารณะมีต้นทุนโครงการที่เหมาะสม มีใจเจรจามีชอบเพื่อคิดค้นโครงการ ที่ผ่านมามีปรากฏว่าการดำเนินนโยบายมีกรณี

“ค่าใจโครงการ” โดยเฉพาะโครงการขนาดใหญ่ (megaproject) การอนุมัติโครงการมุ่งผลตอบแทนโดยมิชอบในรูปของ Commission สร้างความเสียหายให้กับประเทศชาติและสังคมอย่างมาก ล้วนเป็นผลมาจากการขาดจิตสำนึกและจิตใจที่พอเพียง นอกจากนี้ ล้มมาจากยังหมายรวมถึงการรับฟังเสียงประชาชน การมีเวทีสาธารณะ การทำประชาพิจารณ์ เพื่อรับทราบถึงปัญหาความต้องการ และป้องกันปัญหาความขัดแย้ง

4 *ล้มมาก้มมันตะ* การงานชอบหรือปฏิบัติชอบ (right action) เป็นเรื่องของ การนำนโยบายหรือโครงการไปปฏิบัติ (implementation) โดยยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี คำนึงถึงหลักนิติธรรม ความเป็นธรรมในสังคม การมีส่วนร่วม หลักความโปร่งใส จิตสำนึก ความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเกิดความเหมาะสมมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

5 *ล้มมาอาชีวะ* เลี้ยงชีพชอบ (right livelihood) ในการดำเนินนโยบายและโครงการมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ทั้งผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหารระดับสูง ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีบทบาทสำคัญ จำต้องมีการตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องชอบธรรม ยึดหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ ปลอดจากการแสวงประโยชน์โดยมิชอบ ปราศจากการมีผลประโยชน์ทับซ้อนหรือการทุจริตเชิงนโยบาย

6 *ล้มมาวายามะ* ความเพียรชอบ (right efforts) หมายถึงการใช้ความเพียรพยายาม ความวิริยะอุตสาหะ ในการดำเนินนโยบายและโครงการ แสวงหามาตรการเชิงกลยุทธ์ และพัฒนาสมรรถนะ (competence) ของทีมงานงาน มุ่งมั่นดำรงจุดมุ่งหมายไม่ย่อท้อ

7 *ล้มมาสติ* ระลึกชอบ (right mindfulness) หมายถึง รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility) ดำเนินงานโดยยึดมั่นประชาชนผู้รับบริการ และการมีจิตใจบริการ คำนึงถึงประชาชนผู้รับบริการเป็นสำคัญ บริหารงานโดยมีสำนึกในคุณธรรม ส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ปราศจากอามิสและการเลือกปฏิบัติ

8 *ล้มมาสมาธิ* ตั้งใจชอบ (right concentration) หมายถึง การยึดมั่นในการบรรลุผลลัพธ์ หรือผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินนโยบายและโครงการ ป้องกันผลกระทบที่ไม่พึงปรารถนา

ในระดับปัจเจกบุคคล เริ่มจากการมีผู้นำต้นแบบที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change leader) สร้างผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรมสูงเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมงาน พัฒนาสมรรถนะของบุคลากรทั้งในด้านความรู้ความสามารถ คุณธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการเป็นข้าราชการที่ดี เสริมสร้างค่านิยมสร้างสรรค คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม อุทิศตนเสียสละ มีจิตใจบริการ ดำเนินชีวิตเรียบง่ายมีความสุขตามอัตภาพไม่ฟุ้งเฟ้อ ขจัดค่านิยมและวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการภาครัฐ ทรนงค์ลดละการทุจริตประพฤติมิชอบ การใช้อำนาจในทางมิชอบ อำนาจนิยม อุปถัมภ์นิยม ปลอดจากการมีผลประโยชน์ทับซ้อน ไม่หลงใหลในวัตถุนิยม บริโภคนิยม ไม่สร้างเงื่อนไขให้ประชาชนตกเป็นทาสของวัตถุนิยม บริโภคนิยม

ในการนี้ สถาบันการศึกษาทุกระดับควรเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการศึกษาวิจัย และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อเป็นส่วนที่สำคัญในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยตอบสนองยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน รักษาฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ

โดยเฉพาะการวิจัยระดับอุดมศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผลิตผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและการพัฒนาเศรษฐกิจรองรับสังคมฐานความรู้ (knowledge-based society) เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ยุกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน สามารถคิดค้น ดัดแปลงความรู้ด้านต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ลดการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ สร้างผลงานวิจัย และนวัตกรรมบนพื้นฐานของภูมิปัญญาไทย และยกระดับสู่สากล

5. สรุปและเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เราจะพบว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความเชื่อมโยงและเสริมคุณค่ากับปรัชญาการจัดการภาครัฐและการบริหารการพัฒนา โดยความพอประมาณ สะท้อนถึงการมีทิศทางนโยบายที่สมดุลและมีบูรณาการ บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง (self reliance) ความพอประมาณ เป็นหลักการสำคัญในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่สอดคล้องกับศักยภาพของประเทศ มีกรอบทิศทางนโยบายที่มีความสมดุลทั้งในด้าน

การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่ดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจที่สุดโต่งเกินตัว หรือดำเนินนโยบายการพัฒนาที่เป็นการก่อกวนเสถียรภาพที่เกินตัว การดำเนินนโยบายอย่างรอบคอบและไม่สร้างผลกระทบต่อภาครัฐและภาคประชาชน ส่งเสริมการพัฒนาบนพื้นฐานขององค์ความรู้และภูมิปัญญาไทย

ความมีเหตุผล หมายถึงการมีเจตนาชัดเจนเชิงกลยุทธ์ (strategic intent) และมีการตัดสินใจในทางการบริหารที่สมเหตุสมผล ความมีเหตุผลยังหมายรวมถึงความสามารถในการนำทรัพยากรมาใช้ได้อย่างเหมาะสม มีการกระจายทรัพยากร และการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าต่อสังคมผ่านนโยบายสาธารณะอย่างเป็นธรรม กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายอยู่บนพื้นฐานของความรู้และข้อมูลที่ถูกต้องและมีธรรมาภิบาล นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับคุณธรรมของผู้นำในการยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การมีวิสัยทัศน์ การนำศักยภาพของบุคลากรในการนำองค์กรโดยยึดหลักความมีเหตุผล

ส่วนองค์ประกอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี สะท้อนถึงความสามารถที่จะปรับตัวใหญ่และเท่าทันพลวัตการเปลี่ยนแปลงจากภายในและกระแสโลกาภิวัตน์ มีการจัดการความเสี่ยง และมีศักยภาพความสามารถจัดการในสภาวะวิกฤต การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ขึ้นอยู่กับการเสริมสร้างสังคมอุดมปัญญา เป็นสังคมฐานความรู้มากกว่าสังคมฐานอำนาจ ทั้งอำนาจการเมืองและอำนาจเศรษฐกิจ การพัฒนาและยกระดับองค์การภาครัฐสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นองค์กรแห่งเกียรติภูมิและศักดิ์ศรี การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาล การเสริมสร้างค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กรที่เกื้อหนุนการจัดการยุคใหม่ การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากภาคเอกชนและองค์กรประชาสังคม การจัดการความเสี่ยง การเสริมสร้างนวัตกรรมและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาระบบสัญญาณเตือนภัยเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงจากภายในและภายนอก

สำหรับเงื่อนไขหลัก ได้แก่ จริยธรรม คุณธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการจัดการภาครัฐ หมายถึงการมีธรรมาภิบาล การยึดมั่นในจริยธรรม คุณธรรมและการดำเนินงานบนพื้นฐานของจรรยาบรรณวิชาชีพ

เงื่อนไขคุณธรรม ครอบคลุมถึงความซื่อสัตย์ การเจริญสติปัญญา ขยันอดทน เอื้อเฟื้อแบ่งปัน ทั้งนี้คุณธรรมจะเกิดขึ้นได้และได้รับการตระหนัก จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างธรรมาภิบาลขององค์การภาครัฐ ทั้งธรรมาภิบาลทางการเมือง (political governance) และธรรมาภิบาลทางการบริหาร (administrative governance) มีการยกระดับคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึก

ของผู้นำทุกระดับ การมุ่งประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวม ดำเนินชีวิตแบบพอเพียง การปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน (conflicts of interest) การทุจริตคอร์รัปชัน และการทุจริตเชิงนโยบาย การอภิบาลความดี การส่งเสริมคนดีและสร้างเครือข่ายคนดีให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารประเทศ

เงื่อนไขความรอบรู้ หมายถึง ความรู้และภูมิปัญญา การจัดการภูมิปัญญาและนวัตกรรม ซึ่งองค์ประกอบและเงื่อนไขสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของการจัดการภาครัฐ นอกจากนี้ เงื่อนไขความรู้ หมายถึง การให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้และการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การส่งเสริมเวทีและเครือข่ายการเรียนรู้ การปฏิรูปการศึกษาทุกระดับ การส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาทำการศึกษาวิจัยเพื่อรับใช้สังคมโดยเฉพาะ การเพิ่มสมรรถนะของบุคลากรทุกระดับ การเสริมพลังประชาชนที่อ่อนแอด้วยโอกาส และเสียเปรียบในสังคม ให้มีความสามารถในการเรียนรู้และสามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง

หลักการและเงื่อนไขของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะเป็นหลักการที่นำไปสู่ความสมดุล ความมั่นคง ความยั่งยืน ของชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยอำนาจให้เกิดความผาสุกของประชาชน ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนมีความเข้มแข็ง องค์การภาครัฐและระบบราชการ เป็นที่เชื่อถือศรัทธา ความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม การบริหารการพัฒนาประเทศ มีเสถียรภาพและความเจริญก้าวหน้าและสุดท้ายบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการพื้นฐานซึ่งเป็นแก่นของการจัดการวิถีชีวิต ที่เป็นพื้นฐานของการจัดการภาครัฐ ที่ประกอบด้วย ภูมิธรรม ภูมิปัญญา และภูมิคุ้มกันสู่ภูมิสังคมที่สมดุลและความผาสุกที่ยั่งยืน (แผนภาพที่ 3)

แผนภาพที่ 3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐ

ภูมิธรรม ครอบคลุมจริยธรรม คุณธรรม และธรรมาภิบาล ภูมิปัญญา สะท้อนถึง การจัดการความรู้ กระบวนการตัดสินใจ การจัดการความขัดแย้ง ส่วนภูมิคุ้มกัน มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเสริมพลังประชาชน การจัดการวิกฤตการณ์ การจัดทำระบบ สัญญาณเตือนภัย รวมถึงการมีนวัตกรรมเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ซึ่งทั้งภูมิธรรม ภูมิปัญญาและภูมิคุ้มกัน อาจเรียกได้ว่าเป็นสามเหลี่ยมภูมิปัญญา (wisdom triangle)

จากหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมี ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม จะนำไปสู่ภูมิสังคมที่มีคุณภาพ มีความ ผลึกที่ยั่งยืน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหลักการองค์รวมที่มีความเป็นสากล เป็นหลักการ อันยั่งยืนของสังคมที่สะท้อนถึงอุดมการณ์และคุณค่าทางสังคม อุดมการณ์คุณค่าของปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นรากฐานสำหรับการปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการและ ทิศทางการบริหารการพัฒนา จากทิศทางเดิมที่มุ่งขยายอัตราการผลิต การบริโภค และการสะสม ทุนสูงสุดตามแนวทางเศรษฐกิจกระแสหลักมาสู่แนวทางใหม่ที่ส่งเสริมให้มนุษย์ได้พัฒนา

ขีดความสามารถในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ขณะเดียวกันเรียนรู้เพื่อพิทักษ์รักษาระบบชีวิตนิเวศน์ อันเป็นต้นทุนชีวิตของมนุษยชาติ (Robertson, 1990) เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหลักคิดเพื่อสร้างเศรษฐกิจใหม่ในอนาคต สู่ระเบียบวาระของชาติและของโลก และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการรื้อฟื้นและทบทวนหลักทฤษฎีทางเศรษฐกิจสังคมต่าง ๆ

เงื่อนไขและปัจจัยความสำเร็จในการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาครัฐ

การพิจารณาเงื่อนไขและปัจจัยความสำเร็จในการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการภาครัฐและการบริหารการพัฒนา นั้น ผู้เขียนเห็นว่ามุมมองของสเนห์ จามริก (2541) ได้ให้แง่คิดที่น่าสนใจที่เราจะพิจารณาถึงเงื่อนไขและปัจจัยโดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” จะมีคำตอบและชี้แนะแนวทางปฏิบัตินั้น ต้องพิจารณาสถานะเศรษฐกิจการเมืองไทย ซึ่งเกี่ยวข้องกับสำนึกเรียนรู้ การใช้บุญอันสุขุมและเที่ยงธรรมที่จะเรียนรู้อดีตสู่ปัจจุบัน เพื่อก้าวต่อไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ประเด็นที่สะท้อนคือกาลีศาสตร์ของการพัฒนาของประเทศไทย ระบบผู้นำของสังคมไทย ทั้งผู้นำทางการเมือง และผู้นำองค์กรภาครัฐอยู่ภายใต้กระบวนการพัฒนาที่เน้นเศรษฐกิจกระแสหลักเป็นตัวตั้ง และมีโครงสร้างวัฒนธรรมองค์การแบบอุปถัมภ์นิยมเข้ามาครอบงำวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม ภายใต้เศรษฐกิจกระแสหลักและตลาดเสรีที่ free แต่อาจไม่ fair สังคมขาดการเรียนรู้และขาดองค์ความรู้ที่สืบเนื่องมาจากการวิจัยและพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย การวิจัยและพัฒนาจึงอยู่ในระดับที่ไม่พอเพียงที่จะพึ่งตนเองทางปัญญา

จากนัยข้างต้น ภาครัฐซึ่งเป็นกลไกหลักในการบริหารการพัฒนาจะยึดถือหลักการและคุณค่าตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานสำหรับการกำหนดแนวนโยบาย และยุทธศาสตร์ภาครัฐในการบริหารการพัฒนาบนพื้นฐานของของการพึ่งตนเอง มีการวิจัยและพัฒนาที่พอเพียง มีการจัดการความรู้นบนฐานของภูมิปัญญาไทย มีการจัดการความเสี่ยง การยกระดับจิตสำนึกและจริยธรรมของผู้นำทุกระดับเพื่อเพิ่มภูมิคุ้มกันสำหรับการจัดการภาครัฐในบริบทของการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งสำคัญในการก้าวฝ่ากระแสเสรีนิยมและกระแสทุนภายใต้กรอบโลกาภิวัตน์

ในทัศนะของผู้เขียน ปัจจัยความสำเร็จในการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการภาครัฐที่เชื่อมโยงทั้งในระดับนโยบาย ยุทธศาสตร์ ระดับองค์การ และระดับบุคคล ขึ้นอยู่กับประเด็นหลัก 4 ด้านคือ

ประการแรก การเมืองแบบพอเพียง หมายถึงการเมืองภาคีรัฐต้องเสริมในเรื่องอุดมการณ์ และคุณค่าของการอยู่พอดีมีสุขของสังคมโดยรวม ความพอเพียงของสมาชิกทุกคนในสังคม โดยสถาบันทางการเมืองและนักการเมืองต้องน้อมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นฐานคิดในการพัฒนาทางการเมือง ขณะเดียวกันนักการเมืองจำเป็นต้องปรับจิตสำนึกใหม่ให้สามารถอุทิศตน เสียสละ รับผิดชอบ มากกว่าการมุ่งแสวงหาอำนาจ ผลประโยชน์ ซึ่งนำไปสู่วงจรรั่วรวย นักการเมือง และผู้กำหนดนโยบายต้องมีจิตใจที่พอเพียง พร้อมกันนี้ต้องเร่งเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมือง ส่งเสริมการเรียนรู้และการเสริมสร้างศักยภาพในการเรียนรู้ การมีภูมิคุ้มกัน ให้มีพลังอำนาจ ที่เข้มแข็งพอเพียงในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจ และเป็นภาคีในการจัดการ ภาครัฐและการบริหารการพัฒนาประเทศ

ประการที่สอง จิตสำนึกใหม่ ของชนชั้นนำและผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ในการจัดการภาครัฐบน พื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้มีการปฏิบัติที่มุ่งความเป็นธรรมในสังคม ลดการเบียดเบียนลดการทุจริตประพฤติมิชอบ มีการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล เสริมสร้างวัฒนธรรม และค่านิยมแบบพอเพียง ที่ผ่านมามีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้บรรจุไว้เป็นแม่บทในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 ในปัจจุบัน แต่ยังคงขาดรูปธรรมการปฏิบัติ องค์การภาครัฐ และรัฐวิสาหกิจหลายแห่งยังอยู่ภายใต้วัฒนธรรมแบบไม่พอเพียง แม้นักภาวะวิกฤต การจัดการ ยังคงมุ่งผลประโยชน์สูงสุดจากผลประโยชน์ประกอบการขณะที่ไม่สามารถรักษาจิตวิญญาณสาธารณะ (public spirit) และประโยชน์สุขส่วนรวมของสังคมได้

ประการที่สาม การเสริมพลังประชาชนให้มีศักยภาพในการเรียนรู้ และมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การปลูกฝังและเสริมสร้างเครือข่าย การเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถาบันการศึกษาทุกระดับ องค์การภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการ ปฏิบัติร่วมกัน (action learning) โดยองค์การภาครัฐต้องเป็นต้นแบบที่ยึดหลักการตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานในการจัดการภาครัฐอย่างจริงจัง

ประการที่สี่ การยกระดับจิตวิญญาณสาธารณะบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ความสำคัญกับสถาบันสื่อมวลชนซึ่งมีบทบาทอย่างยิ่งในการหล่อหลอมทางสังคมในยุคสังคม สารสนเทศ และสังคมฐานความรู้ การสื่อสารกับสาธารณะมีส่วนช่วยยกระดับจิตวิญญาณสาธารณะ

บนพื้นฐานของความพอเพียง การมีสื่อสารมวลชนที่มีฐานของการมีส่วนร่วมของพลเมือง การหล่อหลอมแบบแผนการดำเนินชีวิต แบบแผนการบริโภคแบบพอเพียง แก่อนุชน เยาวชน และการสร้างภูมิคุ้มกันใหม่สำนึกการเป็นพลเมืองดี โดยมีสื่อสร้างสรรค์สะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิต ยกระดับจริยศาสตร์การจัดการและจรรยาบรรณวิชาชีพ

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. 2530. การพึ่งตนเอง: คักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สมาคาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กองบรรณาธิการ POSITIONING. 2550. *Sufficiency Economy เศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: โครงการ POSITIONING Books.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2542. *ทฤษฎีใหม่ในหลวง: ชีวิตที่พอเพียง*. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน.
- ชินิษฐา พอนอ่วม และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน: การศึกษาเปรียบเทียบชุมชนศิวิลิ่ง ลานสกา และชุมชนเขาขุนพนม อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. รายงานวิจัยการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการบริหาร คณะรัฐประศาสนศาสตร์ภาคพิเศษ จ. สุราษฎร์ธานี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2547. *เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จักรทิพย์ นาดสุภา. 2544. *แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน: ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถึทรรศน์.
- จักรทิพย์ นาดสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. 2540. *วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.
- ชัชวาล ปุญปั้น และ สมเกียรติ ตั้งโนม (บรรณาธิการ). 2544. *ท้องถิ่นพัฒนากับโลกาภิวัตน์: วิฤตไทย อะไรคือทางออก บทสนทนามหาวิทยาลัยเที่ยงคืน*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์ มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2542. *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. ผู้จัดการรายวัน, 15 ธันวาคม, 9.
- ประเวศ วะสี. 2538. *ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ: ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมร่วมกัน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- ประเวศ วะสี. 2540. *เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง: ความเข้มแข็งจากฐานล่าง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

เอกสารอ้างอิง

- _____. 2541. ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจพื้นฐาน: ทางรอดของสังคมไทย. มติชนรายวัน, 9 มกราคม.
- พระธรรมปิฎก. 2539. การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก. 2538. เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บริษัทเคล็ดไทย.
- พระราชดำรัสพระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540. 2541. คู่มือการดำเนินชีวิตสำหรับประชาชน ปี 2541 และทฤษฎีใหม่ กรุงเทพฯ: สำนักงานจัดการทรัพย์สินส่วนพระองค์
- ไพโรจน์ ภัทรนากุล. 2542. "การบริหารการพัฒนาการเกษตร: แนวทางความยั่งยืนและกลยุทธ์สู่ความมั่นคงด้านอาหาร" วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ 39, ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม): 35-53.
- ไพโรจน์ ภัทรนากุล. 2548. "ธรรมาภิบาลกับการจัดการยุคใหม่". ใน 50ปี คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ .
- ไพโรจน์ ภัทรนากุล. 2549. "เศรษฐกิจพอเพียง: ปรัชญาและยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืน" ใน ครอบรอบสถาปนา 40 ปี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พรเพ็ญ ทับเปลียน. 2546. เส้นทางเศรษฐกิจชุมชนในกระแสนิยม. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.
- เสน่ห์ จามริก. 2541. "ปรัชญาการพัฒนา: ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ." บทความเสนาต่อโครงการประชัญเพื่อแผ่นดิน ครั้งที่ 1, สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, นนทบุรี, 6-7 พฤศจิกายน.
- สังสิทธิ์ พิริยะรังสรรค์. 2541. เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง: ปรัชญา ฐานะและอนาคต. มติชนรายวัน, 29 เมษายน 2541, 18.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ . 2534. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2549. *วาระแห่งชาติด้านจริยธรรม ธรรมภิบาลและการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- ไสว บุญมา. 2549. *Battling the 4th Wave โตคลื่นลูกที่ 4 เมื่อ 'ความพอเพียง' คือคำตอบ*. กรุงเทพฯ: เนชั่นมัลติมีเดีย.
- อภิชัย พันธเสน. 2544. *พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎีและ การประยุกต์กับเศรษฐกิจสาขาต่าง ๆ*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- อภิชัย พันธเสน (บรรณานุกรม). 2549. *สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรสุดา เจริญรัต. 2546. *เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีสรรคน.
- Barbier, Edward B. 1987. "The Concept of Sustainable Economic Development." *Environmental Conservation*. 14, no.2: 101-110.
- Barde, Jean-Philippe. 1990. "The Path to Sustainable Development" *The OECD Observer* 164 (June/July): 33-37.
- FAO. 1989. *Definition of Sustainable Development*. FAO Rome. *Bangkok Post daily*. 1998. His Majesty's Speech -King clarifies sufficiency idea. December 5.
- Pairote Pathranarakul. 1996. *Sustainable Development in Coastal Areas: Policy Research Study for Southeast Thailand*. Ph.D Dissertation, School of Environment, Resources and Development, Asian Institute of Technology.

เอกสารอ้างอิง

- Robertson, James. 1990. *Future Wealth: A New Economics for the 21st Century*. London, Cassell Publishers.
- Salim, Emil. 1991. "Towards a Sustainable Future." *Development* 2: 61-63.
- Streeten, Paul. 1981. *Development Perspectives*. New York: St. Martin's Press.
- Todaro, Micle P. 1982. *Economic for a Developing World: An Introduction to Principles, Problems and Policies for Development*. (2nd ed.). Longman Group ltd., UK.
- UNDP. 1992. *Human Development Report 1992*. New York: Oxford University Press.
- WCED. 1987. *Our Common Future*. World Commission on Environment and Development.

